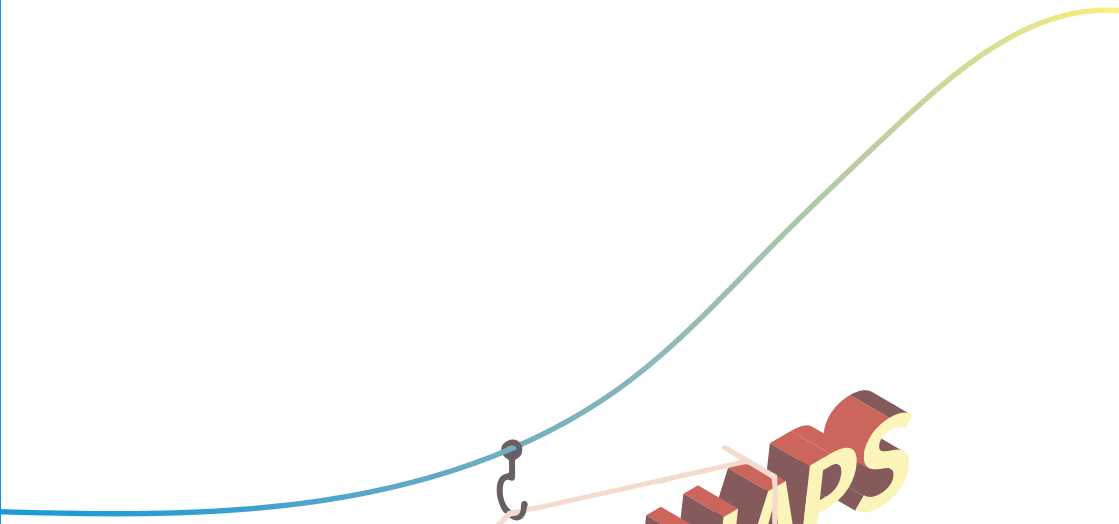

Commons
Network

Meent
Coop

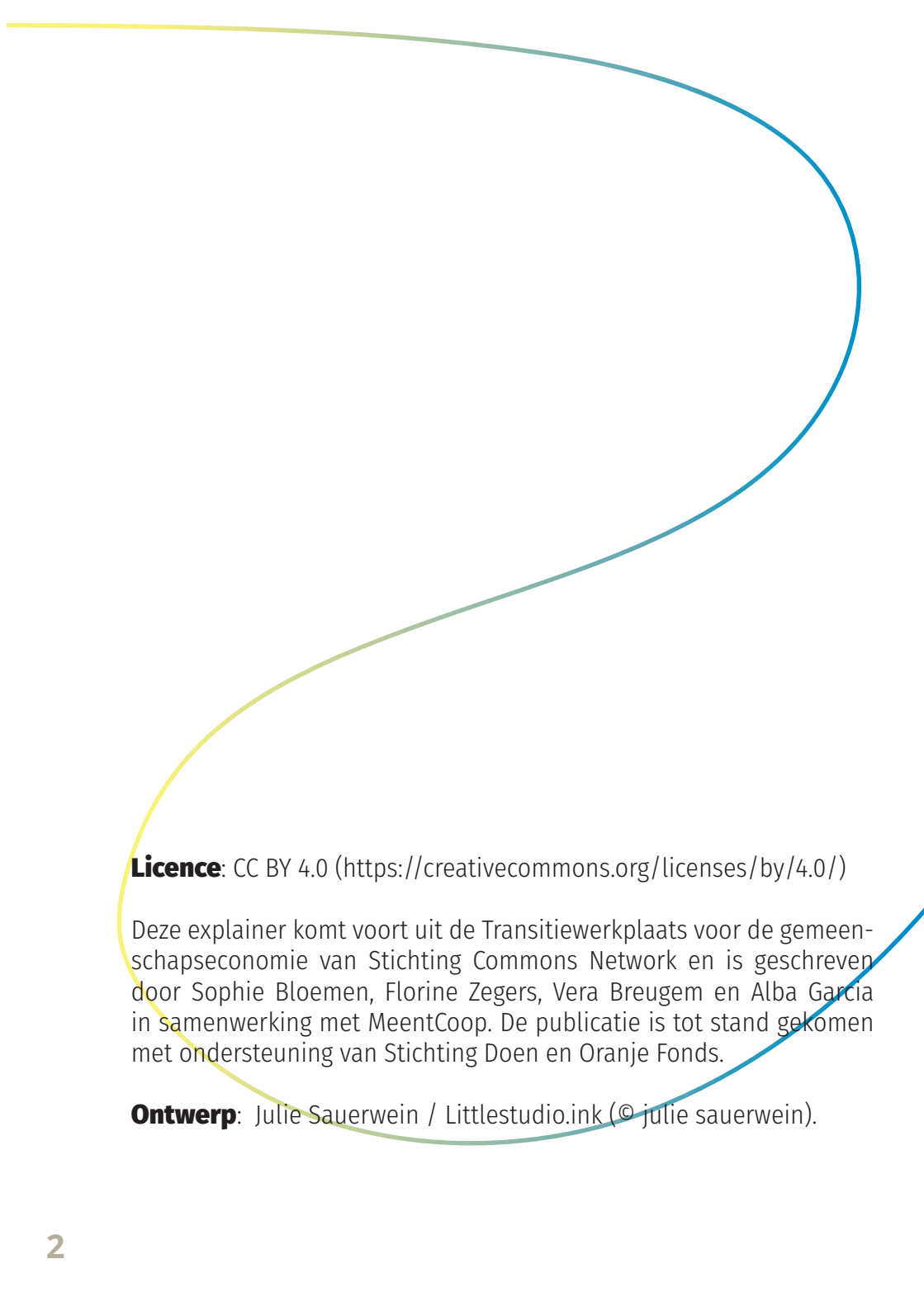
GEMEENSCHAPS ECONOMIE

Commons
Network

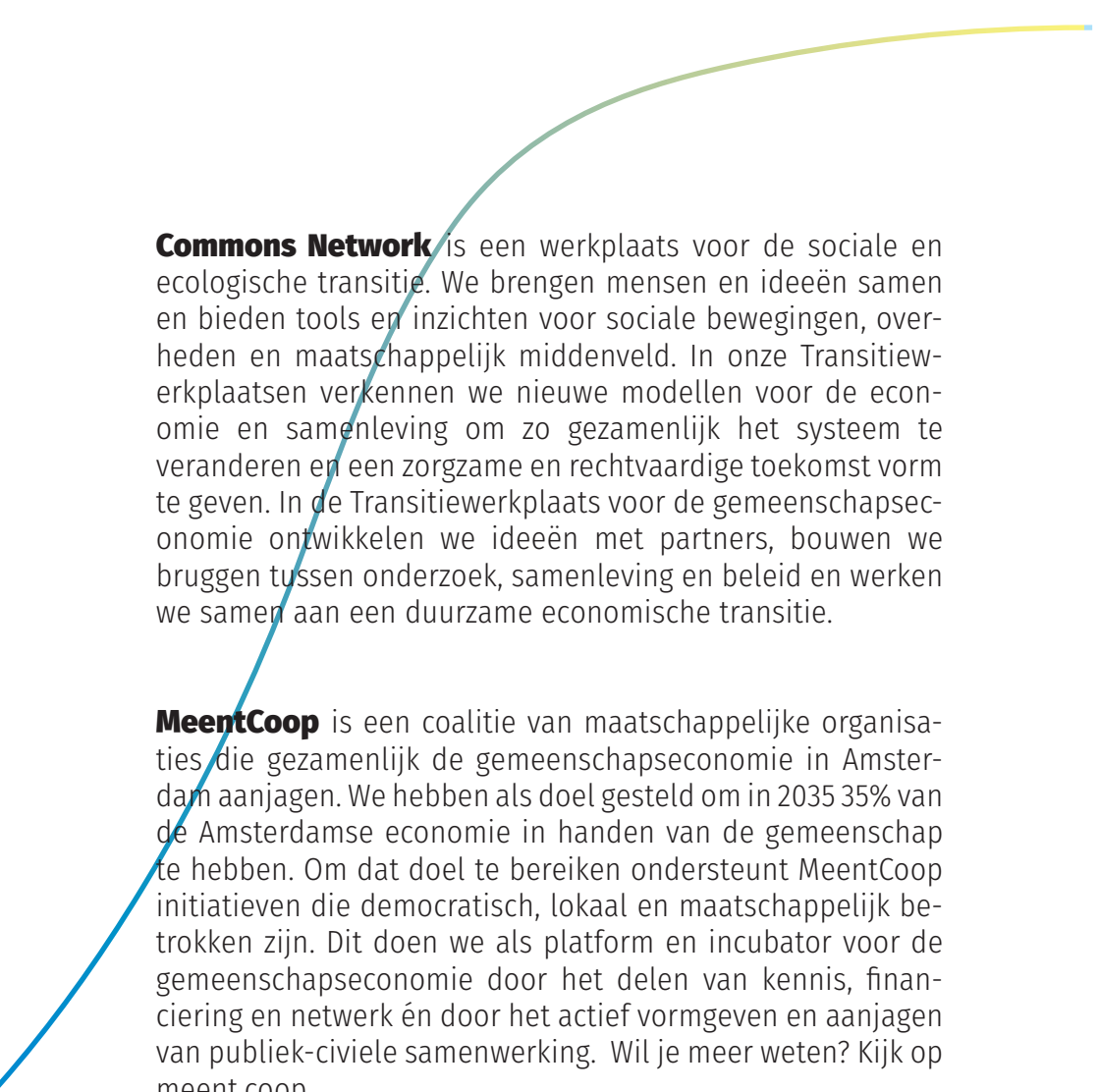
Meent
Coop

Licence: CC BY 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Deze explainer komt voort uit de Transitiewerkplaats voor de gemeenschapseconomie van Stichting Commons Network en is geschreven door Sophie Bloemen, Florine Zegers, Vera Breugem en Alba Garcia in samenwerking met MeentCoop. De publicatie is tot stand gekomen met ondersteuning van Stichting Doen en Oranje Fonds.

Ontwerp: Julie Sauerwein / Littlestudio.ink (© julie sauerwein).

A decorative curved line starts from the bottom left, curves upwards and to the right, and ends at the top right. It is colored with a gradient from blue to green to yellow.

Commons Network is een werkplaats voor de sociale en ecologische transitie. We brengen mensen en ideeën samen en bieden tools en inzichten voor sociale bewegingen, overheden en maatschappelijk middenveld. In onze Transitiewerkplaatsen verkennen we nieuwe modellen voor de economie en samenleving om zo gezamenlijk het systeem te veranderen en een zorgzame en rechtvaardige toekomst vorm te geven. In de Transitiewerkplaats voor de gemeenschapseconomie ontwikkelen we ideeën met partners, bouwen we bruggen tussen onderzoek, samenleving en beleid en werken we samen aan een duurzame economische transitie.

MeentCoop is een coalitie van maatschappelijke organisaties die gezamenlijk de gemeenschapseconomie in Amsterdam aanjagen. We hebben als doel gesteld om in 2035 35% van de Amsterdamse economie in handen van de gemeenschap te hebben. Om dat doel te bereiken ondersteunt MeentCoop initiatieven die democratisch, lokaal en maatschappelijk betrokken zijn. Dit doen we als platform en incubator voor de gemeenschapseconomie door het delen van kennis, financiering en netwerk én door het actief vormgeven en aanjagen van publiek-civiele samenwerking. Wil je meer weten? Kijk op meent.coop

De gemeenschapseconomie

Stel je voor: De nieuwe huizen in de stad worden voor een groot deel gebouwd met inzet van lokale werker coöperaties. Dertig procent van de Amsterdammers woont in wooncoöperaties waar de huur betaalbaar en stabiel is. Energiecoöperaties leveren het merendeel van de energie in de stad. De boekwinkel op de hoek wordt niet verdrukt door online platforms, maar bloeit weer op en wordt coöperatief gerund door buurtbewoners. Auto's of gereedschap delen we via een app, waar iedereen eigenaar en gebruiker van kan worden. De buurtcoöperatie beheert het buurthuis waar je voor een euro koffie kunt drinken en de maaltijden van het ziekenhuis worden ingekocht bij de lokale cateringcoöperatie. Waarde circuleert lokaal en blijft binnen de gemeenschap.

Om hier te komen, is het van groot belang dat we anders gaan nadenken over de economie en onze rol daarin. Dat vereist een besef dat we zelf grip hebben over hoe we onze economie vormgeven, hoe we voor elkaar zorgen en hoe we onze omgeving beheren.

Het woord 'economie' stamt af van het Griekse 'oikos', wat 'leefomgeving' betekent en van 'nomy', dat afstamt van 'nomos', wat 'beheer' betekent.

Lang heerste de overtuiging dat wanneer bedrijven genoeg ruimte kregen, hun winsten en welvaart vanzelf naar iedereen zou doorsijpelen. Het tegendeel blijkt echter waar. Onze huidige economie stelt winst boven mensen, wat ongelijkheden vergroot en de leefbaarheid verlaagt. Grote bedrijven met veel geld krijgen meer en meer ruimte en daarmee steeds meer macht. Ze worden dominante spelers en verdringen lokale winkels en ondernemingen. Hierdoor worden de gezellige buurtboekwinkels vervangen door Bol.com, en hebben

buurtcafés plaatsgemaakt voor ketens zoals Starbucks. Terwijl buurtbewoners bijdragen aan deze bedrijven door er te werken of er te kopen, zien zij zelf weinig terug van het succes. De waarde die zij helpen creëren, vloeit grotendeels weg uit de gemeenschap.

De vraag die opkomt is: hoe zorgen we ervoor dat de economie werkt voor iedereen, en niet slechts voor enkelen? Een belangrijk deel van het antwoord daarop is het uitbouwen van de gemeenschapseconomie.

Wat is de gemeenschaps-economie?

De gemeenschapseconomie is een economie die de gemeenschap dient. Het succes van de economie wordt niet langer gemeten aan de hand van het bruto nationaal product maar aan de hand van ons welzijn en de brede welvaart. Economische en sociale waarde worden niet onttrokken maar blijven bij de gemeenschap^{1,2}.

Kortom: een economie waarin mensen, de gemeenschap en de planeet centraal staan.

In een gemeenschapseconomie is er sprake van predistributie. Dit betekent dat samenwerking, zorg voor elkaar en eerlijke verdeling niet pas achteraf worden geregeld (via belastingen en subsidies), maar vanaf het begin onderdeel zijn van het economische systeem.

Met andere woorden: de overheid probeert niet achteraf de ongelijkheid te verminderen door herverdeling, maar geeft ruimte aan de gemeenschapseconomie die zelf voor een eerlijkere verdeling zorgt met oog voor de mens en de gemeenschap.

Dit wordt gedaan door:

- Lokale verankering en toevoeging van waarde aan de lokale omgeving,
- Gedeeld eigenaarschap
- Zelfsturende, inclusieve besluitvorming

1. Lokale verankering en toevoeging van waarde aan de lokale omgeving

Initiatieven en coöperaties die verbonden zijn met de lokale gemeenschap maken vaak socialere en ecologisch verantwoorde keuzes die bijdragen aan de buurt. Ze hebben oog voor de lange termijn en streven niet alleen naar winst, maar naar brede maatschappelijke waarde. Denk aan energiegemeenschappen, wijk-, voedsel-, woon- of zorgcoöperaties.

Ondernemingen in de gemeenschapseconomie zijn niet extractief (waarde wordt niet afgeroomd door eventuele aandeelhouders elders) maar voegen juist waarde toe aan de context waar ze deel van zijn. Eventuele winsten of overschotten worden herinvesteerd in lokale initiatieven, zodat de gecreëerde waarde direct ten goede komt aan de buurt en haar bewoners.

Daarnaast biedt de gemeenschapseconomie ruimte voor waarde die zich niet in geld laat uitdrukken. Waarde creëren betekent niet alleen financiële winst, maar ook sociale en maatschappelijke meerwaarde. Denk aan ruildiensten, zorgnetwerken of gemeenschappelijke projecten zoals een buurttuin.

Door samen te beheren wat er in de wijk gebeurt, kunnen bewoners ervoor zorgen dat de waarde die zij samen creëren, ook echt bij de gemeenschap blijft.

2. Gedeeld eigenaarschap

Eigenaarschap van een organisatie, opdracht of bijvoorbeeld grond zijn niet in handen van slechts enkelen of de aandeelhouders, maar wordt gedeeld door de gemeenschap of werknemers. Zo zijn wijkbewoners of werknemers van bijvoorbeeld een (wijk)coöperatie vaak mede-eigenaar en delen ze de zeggenschap. Het gedeelde eigenaarschap en de gedeelde zeggenschap zorgen onder andere voor actieve betrokkenheid, breed gedragen verantwoordelijkheid, gelijkwaardige verhoudingen en onderlinge samenwerking.

3. Zelfsturende, inclusieve besluitvorming

In de gemeenschapseconomie is besluitvorming binnen een organisatie participatief en inclusief. Dit betekent dat iedereen die geraakt wordt door een beslissing in principe een stem heeft in het proces. Er zijn verschillende methoden om dit te doen, bijvoorbeeld via een democratisch, sociocratisch of holacratisch model. Welke methode wordt gehanteerd hangt af van wat passend is bij de groep mensen, de buurt en het doel van de organisatie.

Deze zelfsturende manier van werken van gezamenlijke besluitvorming, wakkert de coöperatieve en sociale kant van mensen aan, in plaats van het individuele en competitieve karakter dat nu vaak de nadruk krijgt.

1 De gemeenschapseconomie verwijst niet zozeer naar specifieke economische entiteiten. Eerder verwijst deze naar een meervoudig praktijk van collectiviteit waarbij mensen samen beslissen. Een praktijk waar solidariteit, gemeenschap en rechtvaardigheid een grote rol spelen, en waar winst en groei niet centraal staan. Peeters, J. (2019). Economie in meervoud. Deel II–Gemeenschapseconomie. Oikos: tijdschrift voor sociaal-ecologische verandering, (91), 4-19. Gibson-Graham, J. K., & Roelvink, G. (2016). Social innovation for community economies. In Social innovation and territorial development (pp. 25-38). Routledge.

2 De gemeenschapseconomie ligt dicht bij het concept van sociale economie zoals door de Europese Commissie gedefinieerd. De sociale economie omvat entiteiten die de volgende belangrijkste gemeenschappelijke principes en kenmerken delen: het primaat van mensen en een sociale en/of ecologische doelstelling boven winst, het herinvesteren van het grootste deel van de winsten en overschotten om activiteiten uit te voeren in het belang van de leden/gebruiker ("collectief belang") of de samenleving als geheel ("algemeen belang"), en een democratische en/of participatieve vorm van bestuur. De gemeenschapseconomie voegt daar ook de pijler van lokale geworteldheid aan toe. Social Economy Action Plan. (2024, 19 september). Employment, Social Affairs And Inclusion. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1537&langId=en>

Hoe werkt de gemeenschaps economie in de praktijk?

De gemeenschapseconomie is democratisch en van ons allemaal. Enkele onderdelen en voorbeelden van de gemeenschapseconomie zijn:

- Energiegemeenschappen of energie coöperaties; voedselcoöperaties; wooncoöperaties, zorgcoöperaties; platformcoöperaties, etc.
- Democratisch beheerde ondernemingen zoals werkercoöperaties
- Buurtmunten (die ervoor zorgen dat geld lokaal wordt uitgegeven);
- Deelplatformen (zoals het delen van auto's of gereedschap);
- Community land trusts of Community Supported Agriculture (CSA's)
- Gemeenschappelijk beheerde buurttuinen, broodfondsen (commons)
- Collectief beheer van data en software (waardoor data niet wordt gebruikt om geld te verdienen maar in handen van burgers is) - denk aan een digitale platform coöperatie

In de gemeenschapseconomie verschuiven dus zowel zeggenschap als eigenaarschap van grote bedrijven naar gemeenschappen. Bewoners zijn actief betrokken bij de organisatie van hun wijk. Ze kunnen bijvoorbeeld samen een wooncoöperatie oprichten om betaalbare huur te garanderen of een collectieve onderneming opzetten die een publieke opdracht (zoals groenbeheer) uitvoert.

Overheden werken steeds meer samen met gemeenschappen (publiek-civiele samenwerking). De gemeente gunt niet langer het groenonderhoud via een aanbesteding aan een groot bedrijf van buiten de stad die dit doen met flexwerkers van een uitzendbureau, zonder aandacht voor werker of wijk. De gemeente werkt in plaats daarvan met een lokaal coöperatief, die de bloemen zo veel mogelijk laat staan. Publiek geld wordt lokaal uitgegeven en vloeit niet weg uit de wijk.

Afrikaanderwijk Coöperatie in Rotterdam-Zuid biedt diensten aan zoals catering, schoonmaak, transport en textielproductie. Het Gemaal, hun thuisbasis in de wijk, wordt beheerd door de coöperatie en alle werkzaamheden worden uitgevoerd door wijkbewoners. Inmiddels is het uitgegroeid tot een netwerk van coöperaties die elkaar versterken en de wijk kapitaalkrachtiger, welvarender en zelfredzamer maken.

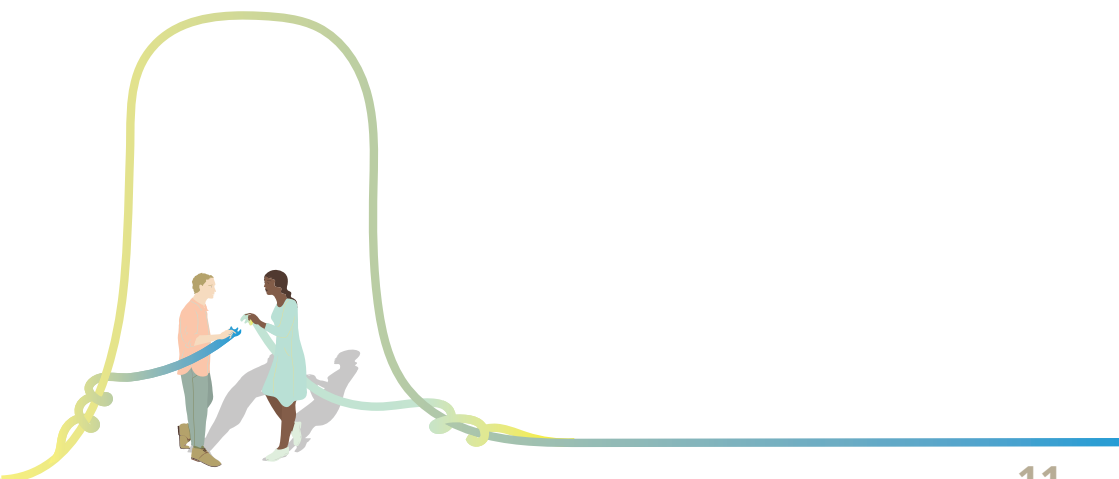
Bij wooncoöperatie De Nieuwe Meent (dNM) heeft een groep Amsterdammers de handen ineengeslagen om een zo inclusief en duurzaam mogelijke woongemeenschap op te zetten. Met de duidelijke slogan 'Woningen zijn om in te wonen, niet om winst mee te maken' komen ze via een lang proces van fundraising, erfpachtregeling, en onderhandeling met de gemeente steeds dichterbij hun doel. dNM verschuift het perspectief van een woning als investering naar een plek om te wonen en als een veilige plek waarin zorgzaamheid een vanzelfsprekendheid is. Ook willen de coöperatieleden waarde toevoegen aan de wijk.

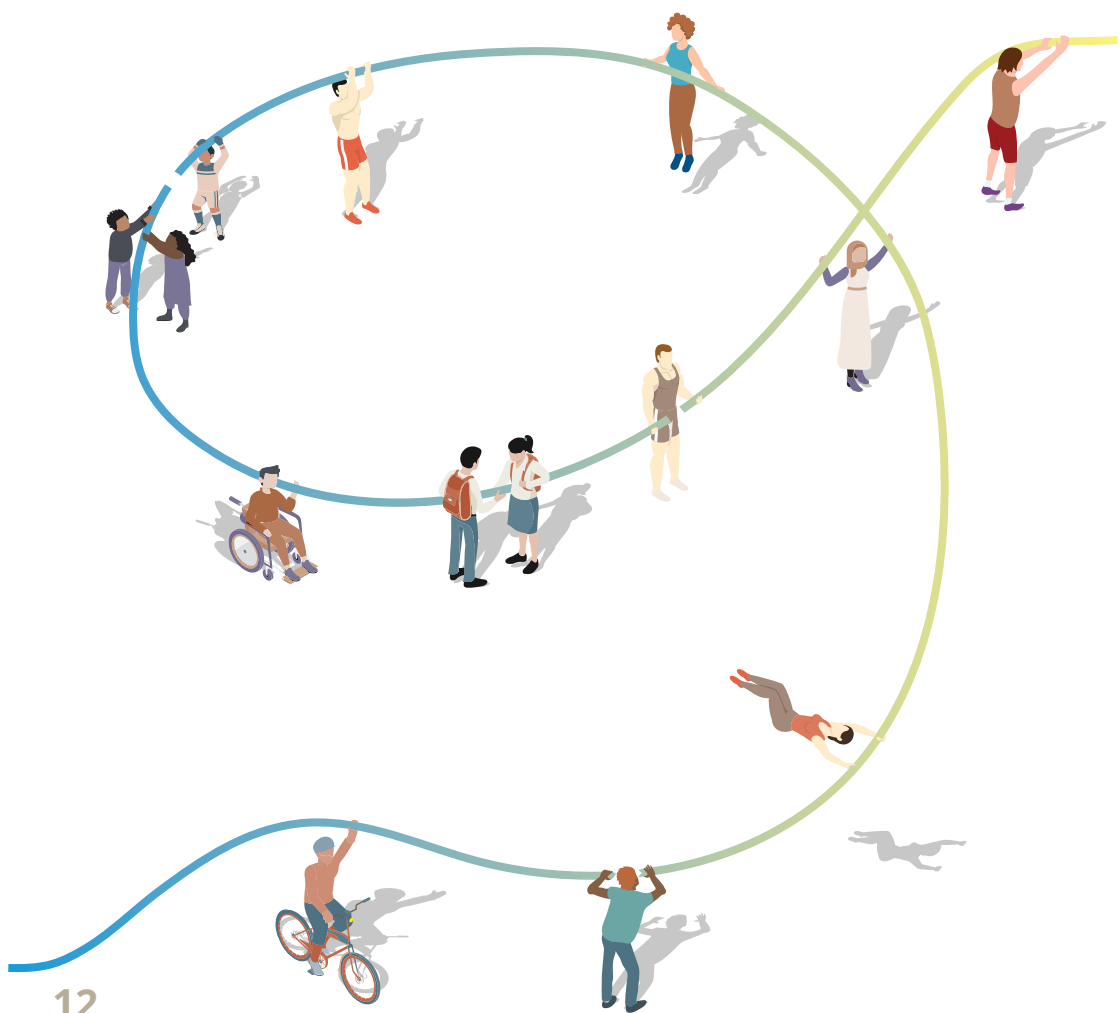
Hoe bouwen we aan de gemeenschapseconomie?

Het versterken van de gemeenschapseconomie vergt dat we anders gaan denken over de economie en onze rol daarin. Dat geldt zowel voor buurtbewoners die het heft in eigen handen nemen, als voor overheden die hen de ruimte geven. Zo kunnen we samen de economie anders vormgeven en bouwen aan een meer sociale, rechtvaardige en duurzame economie.

In de volgende explainers gaan we verder in op op de vraag hoe dit al wordt gedaan en welke stappen we nog meer kunnen nemen.

Wat is de rol van de overheid en hoe kan betere publiek-civiele samenwerking zorgen voor een meer lokaal gewortelde economie? Hoe kunnen democratisch georganiseerde coöperaties of ondernemingen zorgen voor meer zeggenschap en eigenaarschap in de wijk? Wat is een wijk- of werknemerscoöperatie eigenlijk? En welke rol spelen digitale platformen en infrastructuur in de gemeenschapseconomie?

Wat als de economie draait om het welzijn van onze gemeenschappen, in plaats van om eindeloze groei? In deze explainer-serie beschrijven we hoe de gemeenschapseconomie werkt.